

Egy egészségnevelési kísérlet tapasztalatairól

Az elmúlt években egyre több szó esik arról, hogy a büntetésvégrehajtási nevelés hatékonyságának növelése érdekében a társadalom politikai, erkölcsi és gazdasági erőforrásaira fokozottabban kell támaszkodni. Más szóval be kell vonni a társadalmi erőket a bűnözés, a visszaesés megelőzésébe, törekedve arra, hogy a jelenleginél pontosabb és teljesebb képet kapjon a társadalom a büntetésvégrehajtási testület problémáiról, eredményeiről, munkájáról. E célkitűzés jegyében indítottunk 1985 elején egy kísérletet a Vöröskereszt társadalmi aktivistáival karöltve két megye hat bv. intézetében.*

A Magyar Vöröskereszt alapvetően társadalmi szervezet. Aktívái mindennapos elfoglaltságaik mellett önkéntesen látják el feladataikat. Egy éven át az ő munkájukkal, segítségükkel és szakértelmükkel vált tartalmasabbá, egészségült ki egyfelől a nevelőmunka, másfelől a bv. intézetek egészségügyi ellátása.

A Vöröskereszt már 1982-ben felvállalta a szociális munka és a családvédelem keretén belül, hogy tudatosan támogatni fogja a törvénnyel összeütköző állampolgárok ismételt beilleszkedését a társadalomba. Aztán lehetővé vált, hogy a Vöröskereszt aktívái ne csupán a szabadságvesztésüket letöltött személyek utógondozásában vegyenek részt, hanem már a büntetés végrehajtása során folyó nevelő tevékenységben is.

1985-ben a Magyar Vöröskereszt országos vezetősége, az Igazságügyi Minisztérium bírósági főosztálya és a Büntetésvégrehajtás Országos Parancsnoksága együttműködési megállapodást dolgozott ki 1985. március 1-jétől, egy kísérletre vonatkozóan. Az együttműködés célja az volt, hogy hatékonyabbá tegye a bv. intézetekben folyó egészségvédelmi munkát; az egészséges életmód népszerűsítésével, az egészségügyi ismeretek terjesztésével, ezen belül a fogvatartottak összetételének, érdeklődésének megfelelő propagandamunka kidolgozásával. Továbbá célul tűzték ki a különböző káros szenvedélyek, szenvedélybetegségek elleni egységes terv megvalósítását, valamint elsősegélynyújtási, betegápolási, balesetmegelőzési tanfolyamok szervezését.

Az együttműködés az egyéves munkaprogram közös kialakításával kezdődött. A tervbe vett kísérlet területei a következők voltak: higiénias alapkutatás, mentálhigiénés felvilágosítás, általános tájékoztató egyes betegségekről, a káros szenvedélyek következményeinek bemutatása, az elemi elsősegélynyújtás elsajátíttatása, az egészséges életmódra, illetve a családi életre nevelés.

A kísérletben részt vevő hat intézetben hatvan előadás hangzott el egy év alatt. Ezeket vöröskeresztes aktivisták (orvosok, pszichológusok, pszichiáterek és más egészségügyi szakemberek) tartották. Mintegy ötvenre tehető azoknak a vö-

* A kísérletben a Bács-Kiskun megye és Pest megye területén levő bv. intézetek vettek részt, így a Kálcsai Fegyház és Börtön, az Állampusztai Börtön, a Kecskeméti Bv. Intézet, a Fiataikorúak Börtöne és Fogháza, a Márianosztrai Börtön és a Váci Bv. Intézet.

röskeresztes aktíváknak a száma, akik előadást tartottak, tanfolyamot vezettek, illetőleg egyéb egészségügyi rendezvényen, fórumon működtek közre. A programban átlagosan 550—600 elítélt vett részt, körülbelül százan tanfolyami keretben szerezhettek ismereteket, közel harmincan pedig igazolást is kaptak egy elsősegélynyújtó tanfolyam elvégzéséről. Elmondhatjuk, hogy a kísérletben részt vevő intézetekben az egészségnevelés a nevelés részévé vált, és az eddig megoldatlan egészségügyi felvilágosító munka valóra vált.

Az együttműködés általános ismertetése után érdemes megvizsgálni, hogyan vélekednek maguk a résztvevők, hogyan látják az egyéves munkát a nevelők és a vöröskeresztes aktívák.

Babolcsai Sándorné, szigetszentmiklósi vöröskeresztes titkár: Az emberi és szakmai összefogás nagyon jó volt a tököli intézettel, nevelőkkel, de még az elítéltekkel is. Valamilyen formában minden fiatalkorú fogvatartottal találkoztunk az elmúlt egy évben. Az elsősegélynyújtó tanfolyam kétszer 40 fős csoportban szerveződött, az egészségnevelési program havonta két-két csoportban zajlott, családi életre pedig elsősorban a szabadulás előtt álló elítélteket neveltük. Évente kb. nyolcszázan szabadulnak Tökölről. A szabadulókat havonta összegyűjtöttük és egy előadásban meg az azt követő foglalkozásban feldolgoztuk számukra a családi kapcsolatok problémakörét.

Az első előadás-sorozatnak egészségnevelési témája volt. Az alapvető higiénés szabályok kialakításáról az egészségügyi közepkáderek tartottak diasorozatokat és filmvetítések felhasználásával ismeretterjesztő foglalkozásokat. Ezt követték a káros szenvedélyek elleni előadások a dohányzás ártalmairól, az alkoholfogyasztás következményeiről és a — sajnálatos módon — már hazánkban is elterjedt kábítószeres (szipuzás, gyógyszerfogyasztás és ráivás) veszélyeiről. Ezeket az előadásokat zömmel orvosok tartották. A mentálhigiénés témakörben pedig pszichológusok vezették a foglalkozásokat, hangsúlyozva a család szerepének, mint az emberi kapcsolatok alapjának fontosságát.

A második előadás-sorozat egy elsősegélynyújtó tanfolyamból állt. A zárkafelelősöknek ez a továbbképzése tizenhat órában, elemi fokon, egységes tematika szerint zajlott le. Végül a családi életre neveléssel, ezen belül a nemi higiénéiával és nemi betegségekkel foglalkoztunk. Érintettünk olyan kényes témákat is, mint a homoszexualitást és — az ennek kapcsán felismert veszélyt — az AIDS-t. A párvalasztásról, a gyermekvállalás felelőségéről szintén orvosok és pszichológusok tartottak előadásokat.

A munkában a Szigetszentmiklósi Egyesített Egészségügyi Intézet orvosai, egészségügyi közepkáderei, akik egyben vöröskeresztes aktívák, vettek részt. A legnagyobb érdeklődést a nemi betegségekről, a homoszexualitásról és az AIDS-ről szóló előadások iránt tanúsították az elítéltek. Aktivistáink szívesen tartottak előadást az elítélteknek, hisz kuriózum volt számukra. Ma nagyon nehéz társadalmi munkára embereket találni, de akik ebben a munkában részt vettek, lelkesen megígérték, hogy tevékenységüket a jövőben is folytatják a bv. intézetekben.

Varga Gyula bv. százados, a Fiatalkorúak Börtöne és Fogháza csoportvezető nevelője: A nevelők örültek ennek az együttműködésnek. Olyan ismeretekhez jutottak így az elítéltek, melyhez saját erőből a nevelők nem tudták volna őket juttatni. Az egészségügyi előadásokat és rendezvényeket szervesen beépítettük a nevelési programba. A megszerzett ismeretekből vetélkedőt írtunk ki az elítéltek számára. A tesztlapokat jól kitöltő fogvatartottak az egyes programok végén könyvjutalmat vagy csokoládét kaptak.

Hidvégi Imre bv. őrnagy, a Fiatalkorúak Börtöne és Fogháza nevelési szolgálatának vezetője: „Valamilyen formában minden fiatalkorút be szeretnénk vonni az egészségnevelő munkába. A vezetékes rádiót, a videót, a filmvetítést és ezen

Elsősegélynyújtó tanfolyam

túlmenően minden lehetséges vizuális eszközt fel szeretnénk használni a munka hatékonyságának növelésére.

Azt tapasztaltuk, hogy az egészségügyi témák többségét kiscsoportos formákban a legerencsésőbb feldolgozni. Közvetlenebb légkörben ugyanis az elítéltek el merik mondani problémáikat, mernek kérdezni, s így sok esetben mi, nevelők is tudunk segíteni. Úgy gondoljuk, az elítélt értékelésénél az egészségügyi munkában tanúsított aktivitását is figyelembe kell venni, és adott esetben jutalomban kell részesíteni.

Szeptemberben folytatni szándékozunk a Vöröskereszttel való kapcsolatot. A munkában várhatóan részt vevő aktívákat összehívjuk, bemutatjuk nekik intézetünket, és az év végén, a záróértekezleten igyekszünk jutalommal is megköszönni munkájukat.

Dr. Dudás József, a Kalocsai Kórház pszichiátriai osztályának szakorvosa: Tíz témakörben tartottunk előadást a Kalocsai Fegyház és Börtönben. Külön a szigorított őrizetűeknek, a fiatal felnőttkorúaknak és a gyógyító-nevelő csoport tagjainak. A fogvatartottak nagy figyelemmel kísérték a neurózis, a mentálhigiéne, a személyiségzavar és az alkoholizmus köréből elhangzott előadásokat. Személyes jellegű kérdéseket vetettek fel. Arra törekedtünk, hogy az előadások ne legyenek elvontak, általánosak. Példákkal, esetek ismertetésével tettük érthetővé, érdekessé mondanivalónkat.

Az egyes csoportok között jelentős különbséget vettünk észre. Pl. Állampusztán, a főleg szakmunkásokból álló csoporttal igen könnyű volt együttműködni. Kalocsán elő-előfordult, hogy a legegyszerűbb, legvilágosabb dolgokat sem értették a fogvatartottak. Türelmesen végighallgattak mindent, de kérdéseik egyáltalában nem kapcsolódtak az elhangzottakhoz, konkrét, gyakran nem oda tartozó panaszaiikkal ostromolták az előadót.

Dr. Juhász Márta pszichiáter szakorvos, a Kalocsai Ideggondozó vezetője, a Kalocsai Fegyház és Börtön konzultáns pszichiáttere: Én pl. a neurozisiról tartottam előadásokat. Ez nagyon érdekelte a női elítélteket. Saját szituációjukra, tüneteikre fordították le a hallottakat és négy szemkört vagy kisebb csoportban elmondták, hogy gyakran szomatizálnak, azaz testi betegséggként élik meg az egyébként nem testi eredetű problémáikat. Az előadás után úgy tűnt, mintha belátták volna, hogy pl. nem érdemes EKG-vizsgálatra jelentkezniük, ha szív körüli fájdalmaik pszichés eredetűek. Az előadások terápiás előnye vitathatatlan.

Berauer Éva bv. hadnagy, a Kalocsai Fegyház és Börtön nevelője: Az előadásokon feldolgozott témák a nevelői foglalkozásokon és beszélgetéseken spontán módon merültek fel, és minden esetben személyes jelleget öltöttek. Érdekes volt érzékelni, ahogy rájöttek az elítéltek pl. az alkoholizmus és a személyiségzavar összefüggéseire. A Vöröskereszttel való együttműködés ideje alatt indult az az előadás-sorozat is, amely a szabadulás előtt álló elítélteket tájékoztatta az egészségpolitikai határozatokról. Később ez jogi jellegű felvilágosítássá tágult. Ma már minden szabadulás előtt álló fogvatartottat sokirányú jogi felvilágosításban részesítünk, mert a szabadulást követően ennek igen nagy hasznát veszik.

Vén Ferencné bv. százados, a Kalocsai Fegyház és Börtön nevelési szolgálatának vezetője: Az együttműködés során alaposan kibővült az elítéltekkel való foglalkozás repertoárja. A folyamatos egészségnevelés olyan változásokat idézett elő, amelyeket a Vöröskereszt segítségével nélkül nem tudtunk volna elérni. A csecsemőgondozó tanfolyamot tartó védőnő megdöbbsent azon, hogy milyen komolytalanul viszonyulnak ehhez a témához még a gyerekes anyák is. Elítélteinknek fogalmuk sem volt például a csecsemő helyes táplálásáról.

Az összevont értékelő értekezleten ajándékot és oklevelet kaptunk a megyei Vöröskeresztől. Úgy érzem, nekünk kellett volna megjutalmazni azokat az aktivistákat, akik az intézetünkben dolgoztak. Az együttműködés folytatását rendkívül szükségesnek tartjuk, a következő évi programot a nyár folyamán dolgozzuk ki, és szeptembertől szeretnénk indítani.

Papesch Lászlóné bv. főhadnagy, a Kecskeméti Bv. Intézet nevelője: A közös munka a fiatalkorú és a fiatal felnőttkorú női elítéltek körében tartott csecsemőgondozó és gyermeknevelési tanfolyammal indult. Dr. Gréczy Imréné, az egészségügyi szakiskola tanára által vezetett nyolc előadásból álló foglalkozássorozat-hoz a Vöröskereszt biztosított minden segédanyagot és szemléltetőeszközt. A babázás nagyon tetszett az elítélt nőknek, ugyanakkor ezen keresztül olyan ismeretekhez jutottak, melyet sajnos kint talán sohasem szerezhettek volna meg.

Olyan elítélt nőt is beszerveztünk ebbe a csoportba, aki a saját gyermekét ölte meg. Először föl volt háborodva, aztán passzívan bár, de figyelt az előadásokon. A tanfolyamot záró értékelő foglalkozáson a legaktívabb résztvevők mellett ennek a nőnek is adtunk könyvjutalmat, amitől igen meghatódott.

Egy-egy előadás konkrét változásokat is előidézett. Volt olyan elítélt nő, aki állami gondozásban lévő gyermekét nem akarta nevelőszülőknek kiadni. A tanfolyam során megértette, hogy a gyermeknek szüksége van egy felnőtt intim közelségére és gondoskodására. Miután rájött, hogy az állami gondozásban ezt nem kaphatja meg a gyereke, a tanfolyam végére úgy határozott, mégis kiadja nevelőszülőknek.

A fogamzásgátlásról, a párkapcsolatokról szóló előadások sokáig elhúzódtak. A kiscsoportos foglalkozásokon az elítéltek elmondták problémáikat, sőt babonáikat is, az orvos pedig ismertette velük a helyes megoldásokat. Azt tapasztaltuk, hogy külső előadókkal őszintébbek az elítéltek, tőlük jobban elfogadják azokat az információkat, melyeket a nevelőktől fenntartással fogadnának.

A férfiak részére dr. Kiss Zsolt aneszteziológus (érzéstelenítéssel foglalkozó orvos) tartott sikeres elsősegélynyújtó tanfolyamot. Ő hozta a szükséges filmeket,

Egy egészségnevelési kiállítás képeiből

eszközöket, még a babát is, amelyen az újraélesztést szemléltette. E csoport elsősorban szakmunkásokból állt. A záróvizsgán tizenötön papírt is kaptak a tanfolyam sikeres elvégzéséről. Kiss doktor véleménye szerint szereplésük a kinti életben is megállná a helyét. De szorgalmasak is voltak a fogvatartottak, becsületesen tanultak, még az egyes fogásokat is gyakorolták a hétvégén. A legjobbakat jutalomcsomaggal és soronkívüli beszélővel jutalmaztuk meg.

A Vöröskereszttel való együttműködés felfrissítette az intézet életét. Mindenki tudta, hogy van Vöröskereszt, de jelentősége senkiben nem tudatosult. Most viszont mind a személyi állomány, mind az elítéltek közelebb kerültek a Vöröskereszthez. A szabadulóknak jó érzés, hogy nem csupán a pártfogóra, hanem a Vöröskereszt aktivistáira is számíthatnak. Az elmúlt évben szabadultak közül többen is felkeresték a Vöröskeresztet, és segítséget kértek a beilleszkedéshez. Mindezt a jó kapcsolat számlájára írhatjuk, és a bizalom jeleként foghatjuk fel.

Holbusz Skolasztika kinevezett polgári alkalmazott, a Kecskeméti Intézet ápolója: Nagy hasznát vettük a Vöröskereszt által rendelkezésünkre bocsátott kecskeméti telefondoktor hanganyagának. A házi stúdió adásai ma is folyamatosan sugározzák. Az egyik legfontosabb eredményünk az, hogy a tüdőszűrésen túl az elítéltek rákszűrését, citológiai vizsgálatát is elrendeltük. Három daganatos megbetegedésben szenvedőt szűrtek ki a nőgyógyászati vizsgálatok. Két esetben még gyógyítható stádiumban sikerült a daganatot felfedezni. Eredménynek tartom a nők körében a mellék önvizsgálatának propagálását, és örülök, hogy sikerült feloldanunk a női elítéltek természetes szégyenérzetét.

Tüske János bv. százasos, a Kecskeméti Bv. Intézet parancsnoka: A vöröskeresztes aktivisták bevonásával új lehetőségek nyíltak a nevelési rendszerben. Kialakult a szabadidő eltöltésének egy nagyon hasznos — ismereteket nyújtó — formája. Természetesen az így szerzett információknak az elítélt szabadulása után veszi hasznát. A Vöröskereszt társadalmi munkásai lelkesen, ügybuzgóan dolgoztak az intézetben. A velük való együttműködésnek kettős haszna van. Egyfelől a társadalmi aktivisták megismerték a büntetésvégrehajtás világát, másfelől az elítéltek jó előadókkal találkozhattak, akiket a jövőben a TIT-en keresztül is felkérhetünk.

A továbbiakban legalább annyi programot szeretnénk szervezni a Vöröskereszt bevonásával, mint az elmúlt évben. Tervezzük a film és a képmagnó erőteljesebb bevonását is. A kísérletben részt vevő aktivistákat vásárlási utalvánnyal jutalmaztuk a városi záróülésen, mert úgy éreztük, rendkívül fontos ennek a nevelőmunkát segítő értékes tevékenységnek az erkölcsi és — lehetőséghez képest — az anyagi elismerése.

Végül *Simon Jánosné*, a Magyar Vöröskereszt Országos Vezetősége egészségvédelmi és szociális osztályának vezetője a következőket mondta: Épp most készítjük az összesítést az egyéves munka tapasztalatairól, valamint a jövőre vonatkozó javaslatokról. Vöröskeresztes szervezeteinknek az elmúlt egy év munkája alapján ötleteket akarunk adni, és elő szeretnénk készíteni az együttműködés egész országra szóló kiterjesztését. E kiterjesztés első lépése egy országos értekezlet lenne, melyen a kísérletben részt vevő megyék is jelen lennének, hogy tapasztalataikat átadva meggyőzzék a munka fontosságáról a többi megyei szervezetünket is. Nem tagadhatjuk, hogy kezdő megyei titkárainkban van némi félelem és előítélet e munkával szemben. Sokan mondják azt, hogy a Vöröskereszt már megint olyasmit csinál, ami nem vág a profiljába. Meg kell értetni e vélemény képviselőivel, hogy nekünk, mintegy példát mutatva a többi társadalmi szervezetnek, föl kell vállalnunk a visszaesés elleni küzdelemben való részvételt. Meggyőződésem, hogy menet közben főlszámolódnak az ellenállás gócai és aktivistáink minden megyében belejönnek a munkába.

Az elmúlt egy év tapasztalatai alapján azt mondom, hogy programjainkat a jövőben a konkrét közeghez kell igazítanunk. A kiscsoportos formát látjuk a legcélravezetőbbnek. A szemléltető eszközök (képek, filmek, makettek stb.) felhasználására még nagyobb hangsúlyt kell fektetnünk. A nagyobb városokban lévő intézeteknél, ahol kórházak, orvosi rendelők is vannak, nem jelentettek problémát a külső előadók.

Ahol azonban az intézet nem egy nagyobb településen található, pl. Tököl vagy Állampuszta esetében, az előadók szállítására, napidíjára, esetleg étkeztetésére a jövőben nagyobb gondot kell fordítani. Végül is ezek az emberek társadalmi munkában végzik feladataikat, nem várhatjuk tőlük, hogy saját költségükön utazzanak az előadás színhelyére. Az elkövetkezendőkben a program összeállításánál a szakembereket és az eszközöket szinkronban kell tervezni.

Úgy tapasztaltuk, hogy az együttműködésre mind a vöröskeresztes aktivisták, mind az intézeti dolgozók jól felkészültek. A foglalkozások nem spontán módon és esetlegesen szerveződtek, hanem azokat a valóságos szükségleteket elégitették ki, azokat a hiányosságokat szüntették meg, amelyeket a büntetésvégrehajtás — személyi és tárgyi feltételek hiányában — eddig nem tudott orvosolni.

Az intézetekben dolgozó nevelők jó érzéssel segítették át a társadalmi aktivistákat a felmerülő problémákon, és oldották fel szakértelemmel görcseiket. Az együttműködésnek a jövőben is a kölcsönös segítségnyújtásra kell épülnie. Az eddig végzett munka legfőbb erőssége ugyanis a kölcsönös segítőkészség és az egymás munkája iránt érzett tisztelet volt.

Dr. Kövér Ágnes